

หลักความเป็นกลางกับการเพิ่มบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง

The Principle of Impartiality and the Increasing Role of the Court in Preliminary Hearings

จิรัศยาพร ธนพลศาสตร์¹

Jirassayaporn Thanapholsart

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้ มุ่งนำเสนอหลักความเป็นกลางกับการเพิ่มบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักความเป็นกลาง (Impartiality) กับบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้องที่มีเพิ่มขึ้นภายหลังการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/2 ซึ่งหลักความเป็นกลางนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคต่อหน้าศาลและได้รับการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม (Equality Before The Court and Tribunals and Right to A Fair Trial) เนื่องจากเป็นองค์ประกอบสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมอันเป็นหลักประกันของหลักนิติธรรม บทความนี้ทำการศึกษาจากแนวคิดและหลักการของหลักความเป็นกลาง และหลักเกณฑ์การไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์หลักความเป็นกลางกับการเพิ่มบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง จากบทบาทของศาลดังกล่าว ซึ่งศาลได้เข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาหลักฐานเพื่อพิสูจน์เกี่ยวกับการกระทำของจำเลย ที่ถือได้ว่าศาลได้มีความเห็นล่วงหน้าเกี่ยวกับการพิจารณาคดีแล้ว ดังนั้น การบริหารจัดการคดีเพื่อไม่ให้เกิดผู้พิพากษาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและองค์คณะในชั้นพิจารณาคดีเป็นองค์คณะเดียวกันจึงมีความสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อมิให้กระทบต่อหลักความเป็นกลางอันเป็นซึ่งเปรียบเสมือนหลักประกันความยุติธรรมของศาลได้

คำสำคัญ (Words): หลักความเป็นกลาง; บทบาทของศาล; การไต่สวนมูลฟ้อง

Abstract

This article aims to demonstrate the principle of impartiality and increasing in a role of the court in preliminary hearings. The objectives of this study is to analyse

Received: 2023-06-30 Revised: 2023-07-04 Accepted: 2023-07-16

¹ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Master of Laws Program Faculty of Law, Thammasat University. Corresponding Author e-mail: t.jirassayaporn@gmail.com

the principle of impartiality and the role of the court in the preliminary hearing that has been increased after the amendment of the Criminal Procedure Code, Section 165/2. The principle of impartiality is part of the right to equality before the court and tribunals and right to a fair trial as it is a human right protection in processes of justice which is the rule of law. This study examines and analyse the ideas and principle of impartiality, including the guidance of parliament hearings. The results show that the courts involve in the proof of guilt of accused. Hence, the courts have anticipated the sentences for accused prior to adjudication. Therefore, this study suggests that judiciary team who in preliminary hearings should not be the same team that adjudicate accused in order to protect principle of impartiality that is a rule of law of the court of justice.

Keywords: Principle of Impartiality; Increasing Role; Preliminary Hearings

บทนำ (Introduction)

หลักความเป็นกลาง (impartiality) เป็นหลักกฎหมายสากล ซึ่งได้กำหนดรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10 “ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาค อย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณาคำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน” (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) และเป็นหลักสากลที่มีความสำคัญโดยเห็นได้จากหลักกติการะหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น 1) หลักการพื้นฐานสหประชาชาติว่าด้วยความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ (United Nations' Basic Principles on the Independence of the Judiciary) ซึ่งกำหนดหลักการพื้นฐานของความเป็นกลางไว้ว่า “ศาลพึงตัดสินคดีด้วยความเป็นกลาง บนพื้นฐานข้อเท็จจริงและเป็นไปตามกฎหมาย โดยไม่มีการดัดทอน การใช้อิทธิพลโดยมิชอบ การชักนำ กดดัน ช่มชู้ แทรกแซง ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมจากบุคคลหรือเพื่อวัตถุประสงค์ใด” 2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ข้อ 14 ซึ่งกำหนดว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำความผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง...” กฎบัตรสากลแห่งผู้พิพากษา (Universal Charter of the Judge) ข้อ 5 กำหนดว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นกลาง และต้องถูกมองว่ามีความเป็นกลางเช่นนั้นด้วย” (รณชัย ชูสุวรรณประทีป, 2562) เป็นต้น ซึ่งเปรียบเสมือน

หลักประกันความยุติธรรมของศาล เมื่อศาลมีบทบาทเพิ่มขึ้น จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในปี พ.ศ. 2562 มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 33) พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย และค่าธรรมเนียม ในส่วนของการไต่สวนมูลฟ้องได้บัญญัติเพิ่มเติม มาตรา 165/1 โดยให้ศาลสามารถตั้งทนายความขอแรงในชั้นไต่สวนมูลฟ้องได้ และมาตรา 165/2 ที่เพิ่มสิทธิของจำเลยในการแถลงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายสำคัญที่เป็นเหตุให้เห็นว่าคดีไม่มีมูล โดยเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องเอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิของจำเลย เนื่องจากจำเลยอาจไม่มีทนายความคอยช่วยเหลือ และไม่สามารถแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล ดังนั้น การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับดังกล่าวจึงเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยเพิ่มมากขึ้น และยังเพิ่มบทบาทของศาลในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานอีกด้วย โดยบทความนี้จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงหลักความเป็นกลางกับการเพิ่มบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง เพื่อไม่ให้กระทบต่อหลักความเป็นกลาง ซึ่งในส่วนแรกจะกล่าวถึงทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 2 จะนำเสนอการวิเคราะห์หลักความเป็นกลางกับการเพิ่มบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง และสุดท้ายเป็นบทสรุปของบทความฉบับนี้

หลักความเป็นกลาง หรือหลักความเที่ยงธรรม (Impartiality)

หลักความเป็นกลาง หรือหลักความเที่ยงธรรม (Impartiality) คือ หลักการที่ผู้พิพากษาจะตัดสินคดีโดยเที่ยงธรรม ในพื้นฐานของข้อเท็จจริงและสอดคล้องกับหลักกฎหมาย โดยปราศจากข้อจำกัด อิทธิพลที่ไม่เหมาะสม การชักจูง แรงกดดัน การข่มขู่ การแทรกแซงทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไม่ว่าจากเหตุใด (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563) ซึ่งมีสาระสำคัญ 5 ประการ (ปกป้อง ศรีสนิทและคณะ, 2555)

- 1) ผู้พิพากษาต้องตัดสินคดีบนพื้นฐานข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างภววิสัย

คือการตัดสินคดีบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างภววิสัยโดยไม่วินิจฉัยข้อเท็จจริงนอกสำนวนหรือไม่ตัดสินโดยไม่มีกฎหมายรองรับ

- 2) ผู้พิพากษาต้องไม่มีส่วนได้เสียในคดีทั้งทางตรงและทางอ้อม

ผู้พิพากษาจะต้องไม่มีส่วนได้เสียในคดี การที่มีส่วนได้เสียในคดี จะทำให้การตัดสินคดีขาดความเที่ยงธรรม

- 3) ผู้พิพากษาต้องไม่มีอคติ

อคติ คือ ความไม่ตรง มี 4 ประการ คือ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะเกลียด ลำเอียงเพราะกลัว และลำเอียงเพราะหลง ซึ่งหากผู้พิพากษามีอคติจะทำให้ผู้พิพากษาขาดความเที่ยงธรรม

4) ผู้พิพากษาต้องไม่มีความคิดล่วงหน้าในประเด็นที่กำลังพิจารณา

ความคิดล่วงหน้าจะทำให้ผู้พิพากษาขาดความเที่ยงธรรม ตัวอย่างเช่น การที่ผู้พิพากษาพิพากษาลงโทษจำเลยในชั้นต้น และต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ และได้มาตัดสินคดีเดิมที่ตนได้ตัดสินไว้ ซึ่งแม้ผู้พิพากษาจะมีความหวังดีแต่ได้ขาดความเที่ยงธรรมในคดีนี้ไปแล้ว เพราะได้มีการตัดสินในประเด็นล่วงหน้าไปแล้ว (Prejudice) แม้จำเลยจะมีคำคัดค้าน และผู้พิพากษาจะรับฟังอย่างเป็นกลาง แต่โดยทั่วไปแล้วก็ไม่อาจมั่นใจได้ว่าผู้พิพากษาจะได้ตัดความคิดเห็นล่วงหน้าออกไปแล้ว ซึ่งเห็นได้จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่พัฒนาทำให้เกิดการแยกอำนาจฟ้องออกจากอำนาจตัดสิน โดยผู้มีอำนาจฟ้องและผู้ตัดสินต้องไม่ใช่คนเดียวกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดการตัดสินล่วงหน้า และสร้างความเที่ยงธรรมให้กับระบบตุลาการ

5) ผู้พิพากษาต้องไม่แสดงออกถึงการส่งเสริมผลประโยชน์ของกลุ่มความ

การแสดงออกให้คู่ความหรือสาธารณชนเห็นถึงการเอนเอียงเข้าข้างคู่ความฝ่ายหนึ่ง หรือส่งเสริมประโยชน์ให้คู่ความโดยมิชอบ เป็นการขัดต่อหลักความเที่ยงธรรม

การพิจารณาหลักความเป็นกลาง

ปกป้อง ศรีสนิท (2563) ในการพิจารณาว่าผู้พิพากษาเป็นกลางหรือไม่ นั้น ศาลสิทธิมนุษยชนของยุโรป ซึ่งเป็นองค์กรสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ ได้ใช้หลักเกณฑ์อัตวิสัยและภาววิสัยในการพิจารณา โดยแบ่งเป็น

1) เกณฑ์อัตวิสัย

เกณฑ์อัตวิสัยนั้น พิจารณาจากตัวผู้พิพากษาแต่ละคน ซึ่งจะต้องไม่มีส่วนได้เสียกับคดี ไม่มีท่าที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ทำให้คดีมาอยู่ในอำนาจการพิจารณาของตน ซึ่งจะต้องมีหลักฐานมาพิสูจน์ความไม่เที่ยงธรรมของผู้พิพากษาซึ่งเป็นการยาก ดังนั้น การพิจารณาว่าผู้พิพากษามีความเที่ยงธรรมหรือเป็นกลางหรือไม่ นั้น จึงเป็นการพิจารณาจากเกณฑ์ภาววิสัยมากกว่า

2) เกณฑ์ภาววิสัย

เกณฑ์ภาววิสัยใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาจากสถานการณ์ภายนอกกว่าสถานการณ์นั้น จะทำให้ผู้พิพากษาขาดความเที่ยงธรรมหรือไม่ ซึ่งแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

ก) บทบาทหน้าที่ซ้อนกัน

การพิจารณาถึงกรณีบทบาทหน้าที่ที่ซ้อนกัน โดยในการพิจารณาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปนั้น เห็นได้จากการที่ศาลต้องเข้าไปพิจารณาหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าพยานหลักฐานชี้ชัดในระดับสูงว่าจำเลยน่าจะกระทำความผิดเกือบเทียบเท่าระดับการพิจารณาจนสิ้นสงสัยที่จะลงโทษจำเลย ซึ่งใช้ในการพิจารณาสั่งขยายระยะเวลาขัง หากเป็นผู้พิพากษาคนเดียวเท่ากับที่ตัดสินลงโทษ การที่ผู้พิพากษาดังกล่าวได้เคยชี้ขาดแล้ว จะทำให้จำเลยเกิดความกลัวว่าไม่เที่ยงธรรม

ข) การแสดงออกส่วนบุคคล

ผู้พิพากษาต้องไม่แสดงออกต่อสาธารณะถึงผลคดี ซึ่งจะทำให้สังคมสงสัยในเรื่องความเที่ยงธรรม หลักความเที่ยงธรรม หรือหลักความเป็นกลางนี้มีความจำเป็นในการใช้อำนาจทางตุลาการ ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาหรือการพิพากษาคดี ผู้พิพากษาจึงต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากความพึงพอใจส่วนตัวความเอียงหรือความอคติ เพื่อรักษาและเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สาธารณชน นักกฎหมาย และคู่ความในความเป็นกลางของผู้พิพากษาและองค์กรตุลาการ (สราวุธ เบญจกุล, 2555) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของศาลโดยเปรียบเสมือนหลักประกันความเที่ยงธรรมภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนที่มาพร้อมกับหลักความเป็นอิสระ (independence) กล่าวคือต้องไม่มีส่วนได้เสีย หรือผลประโยชน์อื่นใดในคดี รวมถึงอคติและความเห็นล่วงหน้าใด ๆ เกี่ยวกับคดีหรือคู่กรณี (รณชัย ชูสุวรรณประทีป, 2562)

หลักเกณฑ์การไต่สวนมูลฟ้อง

การไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึง การที่ศาลไต่สวนคดีเพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดี ซึ่งจำเลยต้องหาว่ามีมูลหน้าเชื่อถือเพียงใด (ณรงค์ ใจหาญ, 2563) และเมื่อโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ศาลจะต้องตรวจคำฟ้องของโจทก์ก่อนว่าถูกต้องตามกฎหมาย หรือไม่ หากมีข้อบกพร่องศาลจะต้องมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้อง เมื่อคำฟ้องของโจทก์ถูกต้องแล้ว จึงจะเข้าสู่การกำหนดวันนัดเพื่อไต่สวนมูลฟ้อง โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ได้กำหนดผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีไว้ 2 ประเภท คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ซึ่งมีกระบวนการในการไต่สวนมูลฟ้องที่แตกต่างกัน กระบวนการในการไต่สวนมูลฟ้องในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ เป็นกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องที่มีลักษณะเหมือนกับการพิจารณาคดี กล่าวคือ ต้องเป็นการไต่สวนต่อหน้าจำเลย ศาลต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามคำให้การจำเลย ส่วนคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์นั้น ไม่จำเป็นต้องมีจำเลยอยู่ในการไต่สวน โดยศาลไม่อาจถามคำให้การจำเลยได้ และกฎหมายยังไม่ถือว่าจำเลยถูกฟ้องคดีในราชฎเป็นโจทก์ ตกอยู่ในฐานะจำเลย จนกว่าจะประทับฟ้อง (ธานีศ เกศพิทักษ์, 2559) ดังนั้น จึงสามารถแบ่งหลักเกณฑ์ในการไต่สวนมูลฟ้องได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์

1) การไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่พักงานอัยการเป็นโจทก์

ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญานั้น จะต้องมีการสอบสวนข้อหา ดังกล่าวมาแล้ว พนักงานอัยการจึงจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจที่จะไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ ซึ่งสามารถแบ่งหลักเกณฑ์การไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ ดังนี้

- คำฟ้องต้องยื่นพร้อมตัวจำเลย เว้นแต่จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้ว

หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคหนึ่ง ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้องพนักงานอัยการจะต้องนำตัวจำเลยมาศาล เว้นแต่จำเลยอยู่ในอำนาจของศาล พนักงานอัยการสามารถฟ้องได้โดยไม่ต้องให้จำเลยมาศาลหรือคุมตัวมาศาลพร้อมฟ้อง (ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2559)

- การไต่สวนต้องทำต่อหน้าจำเลย

ก่อนไต่สวนมูลฟ้องศาลต้องสอบถามคำให้การจำเลย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าศาลจะต้องไต่สวนมูลฟ้องต่อหน้าจำเลย (ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2559)

- ศาลต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง

ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลจะต้องยื่นฟ้องพร้อมตัวจำเลย เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ศาลจะต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังเพื่อให้จำเลยเข้าใจฟ้องของโจทก์ก่อน จึงจะถามคำให้การ (ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2559)

- ศาลต้องถามคำให้การจำเลย และจดคำให้การไว้

เมื่อศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังแล้ว ให้ศาลถามคำให้การจำเลย และจดคำให้การของจำเลยไว้ กรณีจำเลยให้การปฏิเสธหรือจำเลยไม่ยอมให้การ ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป แต่ถ้าหากจำเลยรับสารภาพ กฎหมายกำหนดให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาได้ โดยไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องอีก (ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2559)

- จำเลยตกอยู่ในฐานะจำเลยในวันยื่นฟ้อง

ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เมื่อยื่นฟ้องจำเลยจะตกอยู่ในฐานะจำเลยทันที ซึ่งเมื่อมีฐานะเป็นจำเลย จึงเป็นคู่ความทำให้สามารถใช้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาได้

- ศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพจำเลยได้

ศาลมีอำนาจในการควบคุมตัวจำเลย เพื่อจำกัดเสรีภาพของจำเลยได้ เนื่องจากจำเลยตกอยู่ในฐานะจำเลยแล้ว ซึ่งหากจำเลยประสงค์จะขอลปล่อยตัวชั่วคราวย่อมสามารถกระทำได้

2) หลักเกณฑ์การไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น กฎหมายต้องกำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน เพื่อตรวจสอบพยานหลักฐานของโจทก์ เนื่องจากอาจมีการนำคดีมาฟ้องโดยไม่ปรากฏหลักฐาน

ที่น่าเชื่อถือว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด กฎหมายจึงคุ้มครองให้จำเลยไม่ต้องเดือดร้อนกับกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง (ณรงค์ ใจหาญ, 2563)

- สามารถยื่นฟ้องได้โดยไม่ต้องมีตัวจำเลยก็ได้

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีจำเลยก็ได้ เนื่องจาก จำเลยจะมาศาลหรือไม่ก็ได้

- การไต่สวนมูลฟ้องจะทำต่อหน้าหรือลับหลังจำเลยก็ได้

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องมีตัวจำเลยมาศาล ดังนั้น ศาลสามารถที่จะไต่สวนมูลฟ้องต่อหน้าหรือลับหลังจำเลยก็ได้ ซึ่งจำเลยสามารถตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้

- ศาลไม่ต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ ศาลจึงไม่ต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังเหมือนกับคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

- ห้ามศาลถามคำให้การจำเลย

เนื่องจากศาลยังไม่ประทับร้องฟ้องโจทก์ จำเลยยังไม่ตกอยู่ในฐานะจำเลย อีกทั้งในคดีราษฎรเป็นโจทก์กฎหมายไม่ได้บังคับให้ส่งตัวจำเลยพร้อมฟ้องจึงไม่อาจถามคำให้การจำเลยได้ จึงห้ามศาลถามคำให้การจำเลย

- จำเลยยังไม่ตกอยู่ในฐานะจำเลยจนกว่าศาลจะประทับฟ้อง

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เมื่อศาลยังไม่มีคำสั่งประทับฟ้อง จำเลยย่อมไม่มีฐานะจำเลย เมื่อไม่อยู่ในฐานะจำเลยย่อมไม่เป็นคู่ความที่จะมีสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาได้ (ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2559)

- ศาลไม่อาจมีคำสั่งเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพจำเลยได้

ซึ่งเป็นกรณีที่สำคัญ กฎหมายไม่ให้อำนาจศาลที่จะบังคับหรือจำกัดเสรีภาพจำเลยจนกว่าจะไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูลและประทับฟ้อง (ณรงค์ ใจหาญ, 2563)

นอกจากหลักเกณฑ์ที่ต่างกันที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้วนั้น ในการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ยังมีหลักเกณฑ์ที่เหมือนกันในการไต่สวนมูลฟ้อง ดังนี้

- จำเลยไม่มีสิทธินำพยานเข้าสืบ

เนื่องจากกฎหมายไม่ต้องการให้เริ่มกระบวนการพิจารณาเต็มรูปแบบ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องจำเลยจึงไม่สามารถที่จะนำพยานเข้าสืบได้ (ณรงค์ ใจหาญ, 2563) โดยในชั้นนี้ โจทก์เพียงนำพยานหลักฐานที่พอแสดงให้เห็นว่าคดีของโจทก์ก็เพียงพอแล้ว กรณีจึงเป็นนัยว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นนี้เป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ (ธานีศ เกศวพิทักษ์, 2559)

- จำเลยมีสิทธิแต่งตั้งทนายความ

แม้จำเลยจะไม่สามารถนำพยานเข้าสืบได้ แต่กฎหมายให้จำเลยสามารถที่จะแต่งตั้งทนายความได้ เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้จำเลยมีสิทธิชักค้ำพยานโจทก์

- จำเลยมีสิทธิชักค้ำพยานโจทก์

การที่กฎหมายกำหนดให้จำเลยมีสิทธิชักค้ำพยานโจทก์ได้ เพื่อช่วยตรวจสอบว่าพยานหลักฐานของโจทก์มีความน่าเชื่อถือเพียงใด (ณรงค์ ใจหาญ, 2563) กรณีการชักค้ำพยานโจทก์ที่ไม่ถือว่าเป็นการนำพยานเข้าสืบ เช่น เอกสารหลักฐานซึ่งแสดงข้อเท็จจริงที่แตกต่างจากคำเบิกความของพยานโจทก์ เพื่อให้ศาลวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของพยานโจทก์นั้น ศาลก็อนุญาตให้ยื่นได้ ไม่ถือเป็นการสืบพยานจำเลย(ณรงค์ ใจหาญ, 2563) หรือพยานโจทก์เบิกความยอมรับความถูกต้องของพยานเอกสารฉบับใด จำเลยส่งเอกสารฉบับนั้นต่อศาลเพื่อประกอบการถามค้ำได้ รวมถึงกรณีถ้าจำเลยพาดพิงถึงเอกสารใด หากพยานโจทก์ตรวจดูและยอมรับแล้ว จำเลยสามารถส่งเอกสารนั้นเข้าประกอบคำพยานโจทก์ได้ไม่ถือว่าเป็นการนำพยานเข้าสืบ(ธานีศ เกศพิทักษ์, 2559) ซึ่งหากพยานโจทก์ไม่ยอมรับความถูกต้องของพยานเอกสารใด จำเลยจะขออ้างส่งเอกสารฉบับนั้นเป็นพยานไม่ได้ (ธานีศ เกศพิทักษ์, 2559)

- ศาลต้องส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยเป็นรายบุคคล และแจ้งวันนัดไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยทราบ

ศาลต้องส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทุกคน และแจ้งวันนัดให้ไต่สวนให้จำเลยทราบ ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ศาลจะต้องไต่สวนมูลฟ้องทุกคดี ซึ่งเมื่อต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องนั้น ศาลจะต้องดำเนินการดังกล่าวด้วย

- จำเลยมีสิทธิแถลงข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายต่อศาลเพื่อศาลจะยกฟ้อง

หลักเกณฑ์ดังกล่าวเกิดจากการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/2 อันเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยนำเสนอพยานต่อศาลได้ แต่ไม่สามารถนำมาสืบหักล้างในฐานะพยานจำเลย ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาลในการเรียกพยาน โดยพยานที่ศาลเรียกมานั้นกฎหมายถือเป็นพยานศาล โจทก์และจำเลยจึงมีที่จะถามพยานดังกล่าวได้ การบัญญัติมาตรา 165/2 จึงทำให้จำเลยมีโอกาสนำเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลได้มากกว่าการนำเสนอพยานเอกสารเพื่อประกอบการชักค้ำพยานโจทก์ ซึ่งทำให้ศาลได้ทราบข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายจากจำเลย อันจะทำให้กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องได้ตรวจสอบพยานโจทก์ได้ครบถ้วนยิ่งขึ้น (ณรงค์ ใจหาญ, 2563)

- หากจำเลยไม่มีทนายความ ศาลต้องตั้งทนายความให้ตามมาตรา 165/1

หลักเกณฑ์นี้เกิดขึ้นภายหลังการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 ซึ่งกำหนดให้ศาลตั้งทนายความให้แก่จำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่

พนักงานอัยการหรือราษฎรเป็นโจทก์เพื่อให้จำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้องได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งมีหลักการเดียวกับการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน หรือจำเลยในชั้นพิจารณา ได้แก่ คดีที่มีโทษประหารชีวิตหรือคดีที่เด็กอายุไม่ถึง 18 ปีเป็นจำเลย และจำเลยไม่มีทนายความ และคดีที่มีโทษจำคุก ซึ่งจำเลยไม่มีทนายความและจำเลยต้องการทนายความ กฎหมายกำหนดให้ศาลต้องตั้งทนายความให้แก่จำเลย (ณรงค์ ใจหาญ, 2563)

เมื่อศาลพิจารณาชั้นไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลจะมีคำสั่งว่าคดีมีหรือไม่ หากคดีมีมูลศาลจะรับคดีของโจทก์ไว้พิจารณาโดยมีคำสั่งประทับฟ้อง และหากคดีของโจทก์ไม่มีมูลศาลจะมีคำสั่งยกฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 กรณีศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งยกฟ้องเนื่องจากคดีไม่มีมูล และศาลยังอาจพิพากษายกฟ้องได้ โดยไม่จำต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ หากการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือเป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องคดีไม่สุจริต ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 34) พ.ศ. 2562 ถือเป็นหลักการใหม่ที่กำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจถ่วงดุลคดีในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์เพื่อมิให้เกิดการกลั่นแกล้งจำเลย โดยการใช้การฟ้องคดีอาญาเป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์จากข้อพิพาทของราษฎรด้วยตนเอง หรือบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือเอาเปรียบจำเลยเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบ (ณรงค์ ใจหาญ, 2563)

คำสั่งศาลในกระบวนการชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้น กฎหมายให้สิทธิโจทก์เท่านั้นในการอุทธรณ์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 170 ซึ่งสิทธิในการอุทธรณ์ของโจทก์นั้นต้องไม่ถูกจำกัดในเรื่องข้อห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงด้วย และจะต้องเป็นคำสั่งว่าคดีไม่มีมูลเท่านั้นจึงจะอุทธรณ์ได้ เพราะคำสั่งว่าคดีมีมูลนั้นเป็นคำสั่งเด็ดขาด ซึ่งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์จำเลยไม่สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้เพราะยังไม่อยู่ในฐานะจำเลยจนกว่าศาลจะประทับฟ้องจึงยังไม่เป็นคู่ความที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ แต่หากเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ จำเลยสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ (ณรงค์ ใจหาญ, 2563)

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 171 กำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณามาใช้ในการไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม ซึ่งต้องนำมาใช้เท่าที่ไม่ขัดกับการไต่สวนมูลฟ้อง

วิเคราะห์หลักความเป็นกลางกับการเพิ่มบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง

บทบาทของศาลที่เพิ่มขึ้นจากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสืบเนื่องจากกรณีบัญญัติเพิ่มเติม มาตรา 165/2 ขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเพิ่มมากขึ้น โดยให้อำนาจจำเลยในการที่จะแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอัน

สำคัญ รวมทั้งจำเลยอาจจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ และยังเพิ่มบทบาทของศาลในการที่ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จำเลยระบุในคำแถลงมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยคดีได้ตามที่จำเป็นและสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล ซึ่งเป็นการเพิ่มบทบาทของศาลในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน

การที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานในการไต่สวนมูลฟ้องนั้น หากพิจารณาถึงสาระสำคัญของความเที่ยงธรรมหรือความเป็นกลาง อันได้แก่ ผู้พิพากษาต้องตัดสินคดีบนพื้นฐานข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างภววิสัย ต้องไม่มีส่วนได้เสียในคดีทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่มีอคติ และไม่มีความคิดล่วงหน้าในประเด็นที่กำลังพิจารณา หากขาดสาระสำคัญประการใดไปอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นกลางความเป็นกลางของศาล จึงเห็นได้ว่า การที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการเรียกพยานหลักฐาน เปรียบเสมือนการที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการแสวงหาพยานหลักฐาน อีกทั้งพยานที่ศาลเรียกมานั้นถือเป็นพยานศาล โดยศาลเป็นผู้มีบทบาทนำในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งการที่ศาลใช้ดุลพินิจในการเรียกพยานตามที่จำเลยแถลง หรืออาจเป็นกรณีที่ศาลใช้อำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญามาตรา 228 ก็ตาม เพื่อมาพิสูจน์ว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลหรือไม่นั้น หากศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูล คือการที่ศาลเชื่อว่าจำเลยอาจมีความผิดจริง แม้ศาลจะพยายามรับฟังพยานหลักฐานด้วยความเป็นกลางก็ตาม ก็ไม่สามารถที่จะเป็นหลักประกันถึงความเที่ยงธรรมได้ เนื่องจากเป็นกรณีที่ศาลได้มีความคิดเห็นล่วงหน้าในการพิจารณาคดี (prejudge) ไปแล้ว ซึ่งหากวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ที่ศาลสิทธิมนุษยชนของยุโรปใช้ในการพิจารณาว่า ผู้พิพากษามีความเที่ยงธรรมหรือเป็นกลางหรือไม่ นั้น โดยใช้หลักเกณฑ์อัตวิสัยและภววิสัยในการพิจารณา ซึ่งหลักเกณฑ์อัตวิสัยนั้นพิสูจน์ได้ยาก จึงต้องใช้เกณฑ์ภววิสัยในการพิจารณา

เกณฑ์ทางภววิสัยแบ่งออกได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ซ้อนกัน และการแสดงออกส่วนบุคคล ในส่วนการแสดงออกส่วนบุคคล คือ การที่ผู้พิพากษาต้องไม่แสดงออกต่อสาธารณะถึงผลคดี อันจะทำให้เกิดสงสัยในความเที่ยงธรรม ในส่วนของประเด็นบทบาทหน้าที่ซ้อนกันเป็นประเด็นสำคัญของการวิเคราะห์หลักความเที่ยงธรรมหรือหลักความเป็นกลางของศาลกับบทบาทที่เพิ่มขึ้นของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งหากศาลได้เข้าไปพิจารณาหลักฐานเพื่อพิสูจน์เกี่ยวกับการกระทำของจำเลยแล้ว ยังเป็นผู้ตัดสินลงโทษจำเลยอีก ย่อมทำให้เกิดความกังวลต่อความเป็นกลางของศาล อันเป็นกรณีที่ศาลมีบทบาทหน้าที่ซ้อนกัน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการหลักความขัดแย้งในบทบาทหน้าที่ (conflict of interest) ในนัยของการทำหน้าที่โดยไม่ลำเอียงนั้นทำได้ยาก (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2552) และเพื่อเป็นหลักประกันว่าศาลมีความเป็นกลาง การกำหนดบทบาทหน้าที่ไม่ให้ซ้อนกันจึงเป็นเรื่องที่จะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น เพื่อไม่ให้

บทบาทของศาลในชั้นไต่สวนมูลฟ้องส่งผลกระทบต่อคดีในชั้นพิจารณาคดีของศาล จึงเห็นได้ว่าการปฏิบัติตามหลักความเที่ยงธรรม หรือหลักความเป็นกลางนั้น เป็นเหมือนกลไกที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งการที่ศาลมีบทบาทในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน จนเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาอาจกระทำความผิดจริงตามฟ้องของโจทก์ และมีคำสั่งว่าคดีมีมูลรับคดีของโจทก์ไว้พิจารณาแล้วนั้น ถือได้ว่าเป็นกรณีที่ ศาลได้มีความเห็นล่วงหน้าเกี่ยวกับการพิจารณาคดีไว้แล้ว ผู้พิพากษาซึ่งทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องแล้ว จึงไม่ควรจะเป็นองค์คณะในชั้นพิจารณาเพื่อตัดสินความผิดของจำเลยอีก อย่างในประเทศสเปนผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้ไต่สวนมูลฟ้องแล้ว จะเป็นผู้ที่พิจารณาตัดสินกล่าวด้วยไม่ได้ โดยศาลรัฐธรรมนูญของสเปนเคยมีคำพิพากษาในกรณีดังกล่าวไว้ในคำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสเปน ที่ 145/1988 ด้วยเหตุผลที่ว่าเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม

จากการวิเคราะห์หลักความเป็นกลางกับการเพิ่มบทบาทของศาลในการไต่สวนมูลฟ้องในข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า บทบาทที่เพิ่มขึ้นของศาลในการไต่สวนมูลฟ้อง อันเป็นการที่ศาลได้เข้าไปพิจารณาหลักฐานเพื่อพิสูจน์เกี่ยวกับการกระทำของจำเลยแล้ว ถือได้ว่าเป็นกรณีที่ศาลได้มีความเห็นล่วงหน้าเกี่ยวกับการพิจารณาคดี ศาลซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาชั้นไต่สวนมูลฟ้องแล้วจึงไม่อาจเป็นองค์คณะในชั้นพิจารณาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีได้อีก เนื่องจากกระทบต่อหลักความเป็นกลาง รวมทั้งมีความเกี่ยวพันกับการหลักความขัดแย้งในบทบาทหน้าที่ (conflict of interest) อีกด้วย

บทสรุป

เมื่อศาลมีบทบาทเพิ่มขึ้นในชั้นไต่สวนมูลฟ้องโดยมีอำนาจในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานได้นั้น ในกรณีที่ผู้พิพากษาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเป็นองค์คณะเดียวกันกับชั้นพิจารณาคดีย่อมขัดต่อหลักความเป็นกลางของศาล เพราะก่อให้เกิดกรณีที่ศาลมีบทบาทหน้าที่ซ้อนกันซึ่งกระทบต่อหลักความเที่ยงธรรมหรือหลักความเป็นกลางของศาล ดังนั้น หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีอาจทำให้เกิดปัญหาที่จะเกิดกรณีที่ผู้พิพากษาซึ่งทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องอาจมีโอกาasในการเป็นผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาในคดีเดียวกันได้ เนื่องจากไม่มีการกำหนดห้ามไว้อย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลทำให้ผู้พิพากษามีบทบาทหน้าที่ซ้อนกัน อันเป็นกรณีที่ศาลมีความขัดแย้งในบทบาทหน้าที่เสมือนการสวมหมวกหลายใบที่จะนำไปสู่การก่อให้เกิดกรณีผลประโยชน์ขัดกัน (conflict of interest) อันจะกระทบต่อหลักความเป็นกลาง ซึ่งเป็นหลักประกันความยุติธรรมของประชาชน รวมถึงกระทบต่อหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจอีกด้วย (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2552) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การบริหารจัดการคดียุติธรรมมีความสำคัญเพื่อไม่ให้ผู้พิพากษาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเป็นองค์คณะเดียวกันกับชั้นพิจารณาคดี โดยมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

ว่าด้วยการจ่ายสำนวนคดี พ.ศ. 2544 และคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้อง พ.ศ. 2556 เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อหลักความเป็นกลาง หลักการตรวจสอบ และถ่วงดุลอำนาจ ซึ่งเป็นหลักประกันความยุติธรรมของประชาชน

เอกสารอ้างอิง (References)

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2553). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยาม พรินต์ติ้ง
- คณิต ณ นคร. (2560). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณิต ณ นคร. (2561). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณิง ภาไชย. (2556). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ณรงค์ ใจหาญ. (2563). หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2563). หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ธานีศ เกศวพิทักษ์. (2559). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ปกป้อง ศรีสนิทและคณะ. (2555). กระบวนการยุติธรรมกับสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความรุนแรง : ปัญหาและแนวทางแก้ไข. (รายงานผลการวิจัย). สำนักงานกิจการยุติธรรมในฐานะเลขานุการคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.).
- ผู้วิจัยคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. (2553). โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา. (รายงานผลการวิจัย). สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- สรารุช เบญจกุล. (2555). จริยธรรมของตุลาการ. สืบค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2563, จาก <https://www.isranews.org/isranews-article/5335-%E0%B8%88%E0%B8%A3%E0%B8%>

B4%E0%B8%A2%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3.html

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล บรรณาธิการ. (2552). *ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เด็อนตุลา.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2561). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง ตัวบท คำอธิบายย่อ และเอกสารอ้างอิง เรียงมาตรา*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

รณชัย ชูสุวรรณประทีป. (2562). *การบูรณาการบทบาทการค้นหาคำความจริงของศาลกับระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารกระบวนการยุติธรรม). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.